

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора юридичних наук, професора Ігоря Володимировича ПИРОГА на дисертацію Юліани Василівни НАГОРНЯК «Криміналістична характеристика порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право

Оцінка актуальності теми дослідження. Попри наявність значного масиву наукових досліджень, присвячених проблематиці розслідування кримінально караних дорожньо-транспортних пригод, ця проблематика й надалі залишається актуальною. Така ситуація обумовлена низкою чинників, зокрема: глобальним розвитком транспортної сфери, впровадженням сучасних технологічних рішень, зростанням рівня мобільності населення, ускладненням транспортної інфраструктури та збільшенням інтенсивності дорожнього руху. Сучасні системи безпеки дорожнього руху сприяють мінімізації дорожньо-транспортних пригод, проте кількість таких подій на дорогах залишається доволі значною. Вказані обставини підтверджують актуальність потреби постійного моніторингу і вдосконалення механізмів реагування на такі факти. Особливої ваги набувають питання посилення інституційних спроможностей та оптимізації криміналістичного забезпечення розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Важливе місце у цьому процесі посідає криміналістична характеристика, яка забезпечує формування інформаційної бази для розуміння закономірностей вчинення та розслідування таких кримінальних правопорушень, є основою для організації процесу збирання доказової й орієнтуючої інформації, координації взаємодії між уповноваженими органами та прийняття ефективних процесуальних рішень. Крім того, її значення полягає у створенні підґрунтя для уніфікації практичної діяльності органів досудового розслідування та інших суб'єктів кримінального провадження.

У науковій доктрині можна знайти різні підходи до концепту «криміналістична характеристика». Одні вчені вважають її фундаментальним елементом окремої методики розслідування, інші ж скептично ставляться до її прикладного значення. Тож можна ствердно сказати, що інтелектуальні зусилля Юліани НАГОРНЯК у пізнанні, систематизації та узагальненні проблемних питань криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК України, є частиною більш

широкого дискурсу в криміналістичній науці, відповідають вимогам часу і є корисними для практики розслідування.

Про актуальність теми дослідження свідчить якісно продемонстрований зв'язок роботи не тільки з «внутрішніми» тематиками науково-дослідних робіт Львівського державного університету внутрішніх справ, де реалізується освітньо-наукова програма, але й з такими важливими документами як Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затверджений Указом Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023, та Тематика наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 травня 2024 р. № 326. Визначення конкретних пунктів вказаних актів, які є цілком релевантними до предмета дослідження, дає змогу спростувати будь-які сумніви щодо важливості теми презентованої наукової розвідки.

Оцінка наукового рівня дисертації та наукових публікацій здобувачки. Дисертація підготовлена на високому рівні і містить необхідні елементи, які передбачено для кваліфікаційних праць на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право. Робота виконана державною мовою, характеризується єдністю змісту, логічністю викладу матеріалу, дотриманням наукового стилю, наявністю системного критичного аналізу наукових та нормативно-правових джерел, інноваційністю запропонованих підходів та рішень. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (212 найменувань), 8 додатків. Наукова робота містить 16 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 260 сторінок, із них основний текст розміщено на 184 сторінках.

Дисертантка оприлюднила результати свого дослідження у 20 публікаціях, з яких: 6 статей у виданнях, які включені до переліку правничих фахових видань, 1 стаття у науковому виданні, що індексується у наукометричній базі даних Scopus, 11 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, та 2 наукові публікації, що додатково відображають результати дисертації. Така широка презентація правничій спільноті міркувань, положень і висновків повною мірою відповідає вимогам, які передбачені нормативними документами. В публікаціях, які підготовлені у співавторстві, визначено особистий внесок здобувачки, що дає змогу ефективно розрізняти, які матеріали дослідження були результатом її особистих пошуків.

Оцінка новизни представлених результатів проведених здобувачкою досліджень, їх наукової обґрунтованості та відповідності темі дисертації. Системний аналіз наукових положень, що виносяться на захист, рекомендацій та висновків дисертантки, дає підстави констатувати їх наукову обґрунтованість та достовірність. Дійсно, у цій дисертації запропоновано нове вирішення наукового завдання, розв'язання якого має істотне значення для розвитку правничої науки, а також для оптимізації правоохоронної

діяльності та практики досудового розслідування. Йдеться про формування концептуальних основ криміналістичної характеристики як одного з ключових елементів методики розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Варто звернути увагу на вдалий спосіб формулювання положень наукової новизни у вступній частині, адже вони містять чітко окреслений внесок здобувачки у розвиток теоретичних положень чи удосконалення підходів.

До найбільш значущих результатів, які вирізняються новизною та оригінальністю слід віднести критерії для диференціації елементів криміналістичної характеристики кримінального правопорушення; типологію ознак елементів криміналістичної характеристики залежно від ступеня вираження; ідею про «суміжні криміналістичні характеристики», що презентує узагальнені дані про ймовірність типових діянь, які можуть утворювати вторинні (похідні) епізоди протиправної діяльності у кримінальному провадженні, які тісно пов'язані з первинним кримінальним правопорушенням; диференціацію ординарних (простих) та інтегрованих (складних) криміналістичних характеристик; виокремлення (1) інформаційно-аналітичного, (2) праксеологічного та (3) освітньо-наукового аспектів значення криміналістичних характеристик; концептуальні підходи до формулювання класифікацій значущих елементів та субелементів криміналістичної характеристики кримінального правопорушення; систематизацію даних щодо інноваційного криміналістичного забезпечення досудового розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту; розмежування докримінальної, кримінальної та посткримінальної поведінки учасників кримінального правопорушення; систематизацію факторів обстановки: (а) дорожньо-інфраструктурні фактори; (б) інженерно-транспортні фактори; (в) погодно-кліматичні фактори; (г) просторово-часові фактори; визначення чинників, які впливають на водія під час руху і т.д. [с. 25–29]. Положення наукової новизни повною мірою відповідають темі дисертації.

Обґрунтованість та достовірність досягнуто якісною селекцією літературних та наукових джерел, їх ґрунтовним опрацюванням та викладом міркувань з дотриманням стандартів ведення наукової дискусії, аргументації позиції, формулювання пропозицій; використанням вдало обраного кластеру методологічних підходів; підтвердженням висунутих гіпотез прикладами з практики та ілюстративними додатками; використанням вагомої емпіричної бази та власного професійного досвіду здобувачки.

Оцінка рівня виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Рівень виконання магістрального наукового завдання щодо розроблення комплексу концептуальних і праксеологічних основ криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК України, як чинника підвищення ефективності

досудового розслідування в умовах сучасних тенденцій та викликів, можна характеризувати як такий, що повністю відповідає вимогам до кваліфікаційної наукової праці.

У вступній частині роботи й тексті дисертації (підрозділ 1.2) підкреслено, що методологія дослідження ґрунтується на запереченні «фантомності» концепту «криміналістична характеристика» та обґрунтуванні істотного значення для процесу розслідування криміналістичної аналітики, результат якої вбачається у формуванні інформаційної моделі про кримінальне правопорушення. Таке застереження є цінним для розуміння «дослідницької оптики», крізь яку дисертантка вивчає предмет дослідження, і відразу дає розуміння, до прихильників якого кола належить авторка у дискурсі про значення криміналістичної характеристики. У роботі було використано системний, функціональний, діяльнісний, структурний, порівняльно-правовий підходи, а також статистичні, соціологічні та формально-логічні методи. Такий конгломерат методологічного інструментарію у поєднанні з інформаційною та емпіричною базами є достатнім та ефективним для продуктивної науково-дослідної роботи та можливості досягнення якісних, оригінальних, інноваційних результатів.

Оцінка наукового та практичного значення результатів дослідження. Без сумніву, робота містить цілу низку положень, висновків та результатів, що є важливими не тільки для вузького тематичного спрямування окремої методики розслідування фактів, передбачених ст. 286 КК України, але й мають вагоме фундаментальне значення загалом для криміналістичної науки в частині розроблення вчення про криміналістичну характеристику кримінального правопорушення.

Практичний аспект цінності запропонованих підходів, висновків, пропозицій та положень вбачається у таких напрямках:

– у науковій діяльності для проведення подальших наукових досліджень з проблем оптимізації криміналістичного забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень, підслідних слідчим підрозділам Національної поліції України; методології формування криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень; удосконалення правових механізмів забезпечення протидії порушенням правил безпеки руху та експлуатації транспорту; діагностики ризиків, які впливають на безпеку дорожнього руху; прикладних аспектів використання інноваційних технологій для реалізації завдань кримінального провадження; для виконання наукових робіт, цитування результатів наукових робіт, підготовки наукових доповідей та фахових статей, присвячених проблематиці криміналістичного забезпечення кримінальної процесуальної діяльності (*акт впровадження у наукову діяльність Львівського державного університету внутрішніх справ від 29.01.2026 р. № 1*);

– у практичній діяльності для оптимізації досудового розслідування кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації

транспорту, підвищення кваліфікації персоналу, пріоритезації завдань у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху та протидії злочинності;

– у *правотворчій діяльності* для обґрунтування пропозицій до законодавства у сфері правового регулювання функціонування кримінального провадження, забезпечення верховенства права та справедливого правосуддя (дисертація містить Додаток Д [с. 246–247], в якому окреслено пропозиції змін до законодавства);

– в *освітній діяльності* для підготовки навчально-методичної літератури та викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Методика розслідування окремих різновидів кримінальних правопорушень», «Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій», «Інформаційне забезпечення досудового розслідування», «Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень» (*акт впровадження в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ від 29.01.2026 р. № 10*). Додатковим аргументом, що засвідчує прикладне значення результатів роботи в освітній сфері є Додаток Е (с. 248–249), який презентує анотацію вибіркової дисципліни «Криміналістичне забезпечення розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту» для здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми «Право» (поліцейські) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань D «Бізнес, адміністрування та право» спеціальності D8 «Право».

Здобувачка продемонструвала необхідні компетентності, визначені стандартом вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня зі спеціальності 081 Право.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертація виконана авторкою самостійно. Фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Використання ідей інших авторів супроводжується посиланнями на їхні праці. Основні положення та висновки є результатом проведених здобувачкою власних досліджень.

Дискусійні положення та зауваження. У цілому позитивно оцінюючи роботу, варто вказати на дискусійні питання.

1. До суттєвих положень наукової новизни належить ідея дисертантки впровадити в науковий обіг новий концепт «суміжні криміналістичні характеристики», що охоплює узагальнені дані про ймовірність типових діянь, які можуть утворювати вторинні (похідні) епізоди протиправної діяльності у кримінальному провадженні, що тісно пов'язані з первинним кримінальним правопорушенням (с. 26, с. 91–92, с. 142, с. 196). На цій підставі запропоновано розрізняти ординарні та інтегровані криміналістичні характеристики. Дисертантка слушно наводить приклад, що для криміналістичної характеристики порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (ст. 286 КК України) суміжною є криміналістична характеристика

залишення в небезпеці (ст. 135 КК України). Проте дисертація не містить окремого підрозділу або хоча б частини підрозділу, у якому б розглядалась вказана криміналістична характеристика.

Також під час проведення емпіричних досліджень (Додаток Б, с. 233–234) дослідниці варто було б розширити фокус уваги та дослідити соціально-демографічні ознаки особи правопорушника, який залишає особу у небезпеці після вчинення ДТП. Інформація про частоту таких випадків дала б змогу виявити тенденції та додатково спростувати або підтвердити гіпотезу дисертантки щодо доцільності формування суміжних криміналістичних характеристик.

2. На с. 57 дисертантка обґрунтовує третій критерій для диференціації елементів криміналістичної характеристики «безпосередній зв'язок елемента з діянням особи правопорушника та подією кримінального правопорушення». Водночас, обґрунтовуючи на с. 59 доцільність впровадження нового елемента криміналістичної характеристики «протидія розслідуванню», дисертантка визнає, що перешкоджання встановленню обставин конкретного злочину може вчинити не тільки сам правопорушник, але й інші особи. На наш погляд, не можна ототожнювати або підміняти поняття «криміналістична характеристика», що є *інформаційною моделлю*, тобто *сукупністю певної інформації* та «протидія розслідуванню», яка є *діяльністю* певних суб'єктів, що спрямована на перешкоджання проведенню розслідування. У зв'язку з цим, потребує додаткової аргументації позиція авторки.

3. У підрозділі 1.2 (с. 60) авторка пропонує у криміналістичній характеристиці кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК України, виокремити два типи елементів: стандартні елементи (класична модель), альтернативні елементи (альтернативна модель). На наш погляд, альтернативні елементи, запропоновані дисертанткою є не чим іншим, як кореляційними зв'язками між елементами криміналістичної характеристики, на які неодноразово вказували вчені-криміналісти, і виокремлювати їх не потрібно.

4. На с. 155–156 викладено міркування авторки щодо кластерів відомостей криміналістичної характеристики, які мають вагоме значення для проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а також систематизовано підстави звернення сторони захисту до суду щодо визнання доказів недопустимими. Для посилення аргументації викладених міркувань та підтвердження практичного значення викладених положень цікаво було б почути під час прилюдного захисту конкретні приклади з власного досвіду роботи дисертантки, коли відомості криміналістичної характеристики мали суттєве значення для процесу формування окремої методики розслідування.

5. Заслуговує схвалення висловлена позиція щодо необхідності посилення безпеки руху та зниження ризиків ДТП шляхом додаткового реагування на проблематику використання водіями мобільних засобів зв'язку під час дорожнього руху (с. 114–116). Водночас дисертантка обмежується

тільки пропозицією інформаційно-роз'яснювальної роботи, хоча доречно було б запропонувати програму таких освітніх заходів, деталізувати спосіб і періодичність їх проведення, конкретизувати цільову аудиторію тощо.

Зазначені офіційним опонентом зауваження не зменшують наукову та практичну цінність отриманих результатів і загальну позитивну оцінку дослідження.

На підставі викладеного можна підсумувати та зробити загальний висновок: дисертація «Криміналістична характеристика порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами» є оригінальним, завершеним науковим дослідженням, в якому отримано нові, науково обґрунтовані результати, спрямовані на виконання конкретного наукового завдання, що має важливе теоретичне та практичне значення для розвитку правової науки. Дисертація відповідає Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка – Юліана Василівна НАГОРНЯК – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право.

Офіційний опонент:

**Професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Ігор ПИРІГ